

csehszlovákiai, hanem a hazai magyar irodalom XX. századi összefüggéseinek megértése szempontjából is.

A természetes nemzeti forrásaitól elszigetelt, súlyos akadályokkal és gátlásokkal küzdő csehszlovákiai magyar irodalomnak a két világháború közti évtizedekben nem volt elég ereje ahhoz, hogy a magyarországi színvonalat elérje; nem mutatott fel egyetlen olyan szépíró sem, aki a maga műfajában klasszikusnak számíthatna és egyenrangú társként szerepelhetne az itthoniak legjobbjával. Mégis elvitathatatlanul pozitív funkciót vállalt ez az irodalom: továbbéltek itt olyan forradalmi tendenciák, amelyek Magyarországon 1919 után megszakadni kényszerültek és előbb is jelentkezhettek olyan eszmei-esztétikai törekvések, irodalmi műfajok (minden ellentmondással együtt), amelyek itthon csak a kommunista mozgalom megerősödésével, a 30-as években kaphattak — ha egyáltalában kaptak — teret.

AGÁRDI PÉTER

FENYŐ ISTVÁN: KÉT ÉVTIZED

(Magvető, 1968)

Az *Elvek és Utak* sorozatban jelentette meg Fenyő István válogatott tanulmányainak és kritikáinak gyűjteményét. A válogatás ezúttal azt jelenti, hogy kötetébe felvette eddig önálló kiadványban meg nem jelent írásainak zömét. Tizenkét esztendő irodalomtörténeti-kritikai pályafutás után, egy vaskos monográfia s néhány karcsúbb füzet mellé egy hatszáz oldalas tanulmánykötetet az olvasó asztalára tenni — mindenesetre nagy szorgalomra és tiszteletre méltó termékenységre vall. Fenyő munkáira meglepő módon mégsem jellemző az általánoságokban mozgó, impressziókon alapuló esszéstílus, írásai — kritikái és tanulmányai egyaránt — nagy anyagismeretről, s részletekbe menő, gondos vizsgálódásokról tanúskodnak. Termékenységének, sokoldalúságának oka tehát nyilvánvalóan nem valami könnyedség és ötletgazdagság, hanem az átlagon felüli munkaszeretet és a kutatói szenvedély elszántsága.

Műveinek minőségét és értékét illetően sem lehet mást mondani, mint azt, hogy alaposak, igényesen fogalmazottak, s némely munkája fontos kérdéseket tárgyal, s hasznos adalékokkal gazdagítja irodalomtudományunkat. Különösen a szorosabban irodalomtörténeti tárgyú tanulmányai dicsérhetőek. Alkatához és érdeklődéséhez nyilván e témák állnak közelebb, még ha a *Két évtized*, a reformkori és az 1956 utáni magyar irodalom közötti jelképes rokonságra utaló, külön magyarázat nélkül némileg rejtélyes kötetcím a kritika és a filológia

íránti egyforma elkötelezettséget hirdeti is. Elemző módszereinek, műveltségének erényei sokkal szembetűnőbbek kutatómunkát összegező-publikáló írásaiban, mint amikor elsősorban esztétikai minőségeket kell megállapítania.

Feltétlenül a szakirodalomban számon tartott munkák közé sorolható *Az orosz irodalom fogadtatása a reformkor magyar hírlapirodalmában, A polgárosodás eszmevilága útirajzainkban 1848 előtt, a Korai szocialista eszmék jelentkezése a reformkori magyar sajtóban, valamint A lipcsei Grenzboteu és a reformkori Magyarország c. tanulmánya*. Egyelkettővel még növelni is lehetne ezt a sort. Mindenesetre valamennyi itt felsorolt tanulmány közös tulajdonsága, hogy megírásukhoz szükségeltetik a jobbra tekintélyes mennyiségű anyag felkutatása és rendszerezése, a kor magyar és külföldi irodalmában jól tájékozódó szakismeret, módszertani járatosság a kutatásban és az anyagfeldolgozásban, s egyfajta, a tényeket és adatokat szakszerűen és világosan előadó kommentáló-képesség. Fenyő mindezekkel a tulajdonságokkal és képességekkel rendelkezik. Paradox módon azt is állíthatnám, ha munkáinak zöme ilyen típusú tanulmányokból állana, s kritikáiban is elsősorban a szakkritika régióiban mozogna, sokkal markánsabb egyénisége lehetne szakmánknak, mint jelenlegi sokoldalú érdeklődésével.

Ezt az állításmat meg kell magyaráznom. Míg irodalomtörténeti-filológiai dolgozataiban, s különösen az érdeklődésének és tudományos alkatának megfelelő témákban elsősorban kedvező adottságai dominálnak, addig modern tárgyú szépirodalmi műveket elemző kritikáiban már kirajzolódnak ismereteinek, irodalomértésének, elemzőkészségének, esztétikai érzékének határai is. Tévedés ne essék: Fenyő többnyire jó kritikákat ír, olyanokat, amelyeket a szerkesztők nyugodtan bocsáthatnak közre, mert igényesek tartalmilag és stílusukat tekintve egyaránt. Fenyő ismeri a kritika-írás fortélyait, s olvasottsága imponáló, s ha meg lehet tanulni ezt a mesterséget, ő megtanulta. S talán éppen itt van a hiba. — Kritikáinak gondolati íve sokszor elmosódott, nem rajzolódik ki elég határozottan az ízlés, amelyet képvisel, noha szempontjai elméletileg mindig megbízhatóak, korrektek.

Mostanában eléggé szűkében vagyunk a kritikusoknak, nem volna sem bölcs, sem hasznos dolog tehát más foglalatosságra csábítani a műfaj olyan jó színvonalú képviselőit, mint Fenyő. Mégis, úgy vélem, a nagyobb intenzitású koncentráció bizonyos műfajokra, irányzatokra, egyáltalában modern irodalmunk körülhatároltabb területeire, az olyanfajta, elsősorban analitikus hajlandóságú szerzőket, mint Fenyő csak segítené talentumuk kibontakozásában. Kötete mindenesetre ilyen tanulságokat sugall. Szinte egyformán jó írásokat olvashatunk Veres Péterről és Weöres Sándorról, Illés Endréről és Galambos Lajos-

ról, s még sorolhatnók az ellentétpárokat csakúgy, mint az elemzett, valóban rangos szerzőket és műveket. Fenyő minden penzumot jó eredménnyel old meg, s ezért marad homályban saját ízlése és irodalomszemlélete (azok az általánosságokon túlmenően persze, hogy a haladó, szocialista irodalmat támogatja, irodalmunk és irodalompolitikánk viszonyainak kifogástalan ismerete alapján).

Némileg zavaró, hogy a kötet szabályszerű irodalomtörténeti tanulmányok mellett tartalmaz elemző, szakmai kérdéseket taglaló kritikákat, s régebbi és újabb recenziókat, amely utóbbiak megfelelnek az ismertetés követelményeinek, ám alkalmosságuk már eleve kétségesé teszi, hogy ezeket feltétlenül kötetben kell megörökíteni. A válogatásnak ezekben az esetekben jóval szigorúbbnak kellett volna lenni (ha nem a szerzőnek, akkor a kiadónak). E kérdés kapcsán, Fenyő gyűjteményes kötetével nem szorosan összefüggően, néhány elvi és gyakorlati jelentőségű problémát kell érintenem.

Tanulmánykötetek kiadását több körülmény indokolhatja. Például egy életmű időtálló eredményeinek összegyűjtése, vagy eleve meghatározott témakörben mozgó, egységgé kerekedő tanulmánysorozat kötetbe foglalása, vagy valamilyen más okból közérdekű (vitatott kérdésekben állást foglaló, aktuális problémákat felvető) munkák kötetben való publikálása (akár egyéni, akár kollektív tevékenység termékei) — mindenképpen indokolt. Mindegyik típusú kiadványnak persze feltétele egy szűkebb vagy szélesebb olvasó-, illetőleg szakközönség szükségleteinek reális kielégítése. E téren érvényes hagyományaink szerint tehát önmagukban értékes, sok vonatkozásban aktuális és tanulságos, de viszonylag frissen megjelent, s a számbajöhető olvasók számára könnyen hozzáférhető munkák tanulmánykötetben való megjelentetése erőteljesen megszorítja, presztizskérdéssé avatja, majd eredeti céljaitól eltéríti ezt a józan mértékben valóban közhasznú műfajt.

E megjegyzések persze már nem érintik Fenyő István tanulmányainak eredményeit és minőségét, s nem kisebbítik értékeiket. Írásainak színvonala, témái érettek egy majdani kötetbe foglalásra. Összetételükből, arányaikból azonban egyelőre nem kerekedik ki sem a közérdekűségnek, sem a maradandóságnak az a gyakorlatiasan megállapítható bizonyossága, ami az egyes írások érényeinél magasabb szinten ad rangot műnek és szerzőnek. A szorgosan és irodalomtudományunk számára haszonnal kutató irodalomtörténész, az igényes kritikus tevékenységéről mindenképpen kedvező képet nyújt e kötet. Ezt elismerve, sőt aláhúзва is fenntartom azt a véleményemet, hogy mint tanulmánykötet nem mindenben harmonizál a fentebb vázolt feltételekkel.

WÉBER ANTAL